

Sjekkliste for vurdering av naturbaserte løsninger i reguleringsplaner

Denne sjekklisten er et tillegg til Miljødirektoratets veiledning til Statlige planretningslinjer for klima og energi om hvordan kommunene kan ta hensyn til klimaendringer i plan¹. Hovedmålgruppen er kommunale saksbehandlere og beslutningstagere, men sjekklisten for reguleringsplaner kan også brukes av forslagsstillere og konsulenter. Hensikten med de fire sjekklistene som er utviklet i prosjektet er å hjelpe kommuner og forslagsstillere med å vurdere naturbaserte løsninger (NBL) for klimatilpasning og begrunne hvorfor slike løsninger eventuelt blir valgt bort.

Sjekklistene tar opp en rekke temaer og spørsmål som kommunene kan vurdere på de ulike plannivåene. Sjekkliste for vurdering av NBL i overordnede planer (planstrategi, kommuneplanens samfunnsdel og kommuneplanens arealdel) finnes i et eget dokument.

Klikk her for å komme direkte til [sjekklisten for reguleringsplaner](#).

Rapporten og de andre sjekklistene er tilgjengelig her: <https://hdl.handle.net/11250/3174306>

Ettersom kommunene kan velge å rullere kommuneplanens samfunnsdel og arealdel samtidig eller hver for seg, overlapper sjekkpunktene som omhandler planprogrammet. SPR klima gjelder også for temaplaner og kommunedelplaner. Det er ikke en egen sjekkliste for disse planene, men mange av punktene i sjekklistene kan være nyttig å følge også her. Sjekklistene kan integreres i kommunenes planveiledere. Det er ikke meningen at sjekklistene skal gi alle svarene. I mange tilfeller lenker sjekklistene også til andre ressurser, inkludert Miljødirektoratets veiledning.

Sjekklistene er utarbeidet av Norsk Institutt for Vannforskning (NIVA) på oppdrag for Miljødirektoratet. Den er basert på funn fra en tidligere evaluering av naturbaserte løsninger i kommunale planer², erfaringer fra andre prosjekter og innspill fra referansegruppen. Prosjektteamet har bestått av Ingvild Skumlien Furuseth og Caroline Gundersen Enge. Isabel Seifert-Dähnn fra NIVA og Gunnhild Storbekkrønning Solli og Kristine Lien Skog fra NMBU har kvalitetssikret sjekklistene.

Vi vil rette en stor takk til alle kommunene som har vært med i referansegruppen og bidratt med verdifull innsikt og tilbakemeldinger på sjekklistene: Arendal, Aurskog-Høland, Austrheim, Bergen, Bærum, Drammen, Hamar, Ibestad, Lunner, Nordre Follo, Sandnes, Sauda, Trondheim, Tønsberg og Utsira. Vi vil også takke Miljødirektoratet, representert ved kontaktpersoner Marit Finland Trøite og Roar Skuterud, for verdifulle innspill.

Ingvild Skumlien Furuseth
Oslo, 23.01.2025

¹ <https://www.miljodirektoratet.no/ansvarsomrader/klima/for-myndigheter/klimatilpasning/veiledning-til-statlige-planretningslinjer-for-klimatilpasning/vurdere-naturbaserte-losninger/>

² <https://www.miljodirektoratet.no/publikasjoner/2024/mars-2024/naturbaserte-losninger-i-kommunale-planer/>

Hvorfor vurdere naturbaserte løsninger for klimatilpasning?

Effektene av klimaendringer vil ha konsekvenser for mange samfunnsområder over hele Norge. Derfor har nasjonale myndigheter mål om klimatilpasning for samfunnet og økosystemene. Planleggingen skal bidra til at samfunnet forberedes på og tilpasses klimaendringene. De statlige planretningslinjene for klima og energi (SPR klima)³ har som delmål at offentlig planlegging skal bidra til at samfunnet og økosystemene er forberedt på og tilpasset klimaendringene. SPR klima har følgende føringer om naturbasert klimatilpasning for kommunal, regional og nasjonal planlegging:

*«Bevaring, restaurering eller etablering av naturbaserte løsninger (slik som eksisterende våtmarker og naturlige bekker eller nye grønne tak og vegger, kunstige bekker og basseng mv.) bør vurderes. Dersom andre løsninger velges, skal det begrunnes hvorfor naturbaserte løsninger er valgt bort.»
(SPR klima, kapittel 5.3 siste ledd)*

I tillegg gir SPR klima føringer for kartlegging, hensyn og vurderinger knyttet til klimatilpasning i kommuneplanen (kapittel 5.3). For eksempel sier planretningslinjen at kommunen bør «kartlegge økosystemer og arealbruk med betydning for klimatilpasning», og nevner en rekke økosystemer som er særlig relevante i denne sammenhengen, slik som våtmarker, myrer, elvebredder og skog.

Miljødirektoratets veiledning til SPR klima har en egen del som beskriver hvordan man kan vurdere naturbaserte løsninger (NBL) som en del av klimatilpasningen.¹ Sjekklistene i dette dokumentet er et tillegg til denne veiledningen. De skal bidra til at kommunene kan vurdere NBL, og at de begrunner hvorfor slike løsninger eventuelt blir valgt bort dersom det er tilfelle.

Miljødirektoratets veiledning deler NBL for klimatilpasning inn i tre hovedkategorier og viser til at noen av disse bør prioriteres foran andre dersom det er mulig, i henhold til tiltakshierarkiet. Bevaring av eksisterende økosystemer bør prioriteres først, fordi intakte økosystemer har funksjoner og verdier som er vanskelig å etterligne. Deretter bør man vurdere å restaurere degraderte økosystemer og til slutt etablering av NBL. Dette fremheves også i sjekklistene – det er derfor viktig at kommunene følger den anbefalte prioriteringen når de vurderer NBL.

Stortingsmeldingen «Klima i endring – sammen for et klimarobust samfunn» definerer NBL slik:

*«tiltak for å beskytte, bevare og restaurere, og på en bærekraftig måte bruke og forvalte, naturlige eller modifiserte økosystemer på land, i ferskvann, langs kysten og i havet, som på en effektiv og tilpasset måte håndterer sosiale, økonomiske og miljømessige utfordringer og samtidig er til beste for menneskers livskvalitet, økosystemtjenester, økosystemenes motstandsdyktighet og naturmangfoldet»
(Meld. St. 26 (2022-2023), s. 46).*

Miljødirektoratets veileder¹ viser til at NBL skal bidra til å løse samfunnsutfordringer basert på naturlige prosesser og økosystemer. Vi fokuserer i disse sjekklistene på bruk av NBL for å dempe de negative

³ <https://lovdata.no/forskrift/2024-12-20-3359>

effektene av forventede klimaendringer. Samtidig kan disse løsningene også gi andre positive effekter både sosialt og miljømessig. Naturbasert klimatilpasning kan dermed gi synergier med andre samfunnsområder og sektorer. Miljødirektoratets veiledning viser eksempler på NBL i ulike typer landskap og hvilke positive effekter de kan ha under overskriften «Døme på naturbaserte løsninger».⁴

Les mer om ulike naturbaserte løsninger og hvordan de kan bidra til å håndtere klimaendringene:

- Miljødirektoratets veiledning «Vurdere NBL» inneholder også lenker til relevante rapporter, veiledere, eksempelsamlinger og webinar:
<https://www.miljodirektoratet.no/ansvarsomrader/klima/for-myndigheter/klimatilpasning/veiledning-til-statlige-planretningslinjer-for-klimatilpasning/vurdere-naturbaserte-losninger/>
- Miljødirektoratets veiledning «Døme på naturbaserte løsninger»:
<https://www.miljodirektoratet.no/ansvarsomrader/klima/for-myndigheter/klimatilpasning/dome-pa-naturbaserte-loysingar/>
- Nordic Guidance for Nature-based Solutions, utviklet av NINA med flere:
<https://nbsguide.org/>
- Verktøy for bærekraftsanalyse av klimatilpasning, utviklet av SINTEF med flere:
<https://www.sintef.no/prosjekter/2022/barekraftsanalyse-av-klimatilpasningstiltak/>

⁴ <https://www.miljodirektoratet.no/ansvarsomrader/klima/for-myndigheter/klimatilpasning/dome-pa-naturbaserte-loysingar/>

Sjekkliste for reguleringsplaner

Utarbeide reguleringsplaner	Hvorfor?	Relevante eksempler, dokumenter og verktøy	Vurdering
Planoppstart og planprogram			
1 Vurdering av planinitiativ			
1.1 Flere premisser og forhold som omtales i planinitiativet er relevante for NBL for klimatilpasning. Se punktene 1.1a – 1.1f nedenfor:	Mange opplever at det er enklere å sikre NBL for klimatilpasning dersom det tas opp tidlig i planprosessen når rammene settes. I et planinitiativ skal forslagsstiller omtale premissene for planarbeidet og redegjøre for en rekke forhold, blant annet forebygging av risiko og sårbarhet knyttet til samfunnssikkerhet, forholdet til andre planer, planlagt bebyggelse og tiltak, funksjonell og miljømessig kvalitet, plan for medvirkning og tiltakets forhold til landskap og omgivelser.	Stavanger kommune har for eksempel innført krav til stedsanalyse før oppstartsmøte som danner grunnlag for dialog og forventningsavklaring i behandlingsprosessen. Dette er relevant for vurdering av NBL, fordi slike analyser kan synliggjøre: <ul style="list-style-type: none"> - landskapet (inkl. eksisterende natur og grøntarealer), - klima- og miljøutfordringer (f.eks. overvann, stormflo) - planlagt bebyggelse, anlegg og andre tiltak Se eksempel på stedsanalyse som verktøy fra Stavanger i Miljødirektoratets veiledning eller rapporten « Naturbaserte løsninger i kommunale planer »	
1.1a <u>Forholdet til kommuneplanen og andre planer:</u> Redegjør planinitiativet for føringer om klimatilpasning eller NBL fra nasjonale (inkl. SPR klima), regionale og kommunale planer og regelverk?			
1.1b <u>Relevante klimautfordringer:</u> Nevner planinitiativet noen spesielle utfordringer knyttet til klimaendringer? Sjekk planinitiativets beskrivelse av risiko og sårbarhet knyttet til samfunnssikkerhet, virkninger for omgivelsene, eller behov for konsekvensutredning.		For eksempel overvann, flom, havnivåstigning og stormflo, ras og skred, mildere vintere, mer vind, temperaturøkning og tørke.	

1.1c <u>Vurdering av NBL</u> : Har forslagsstiller vurdert om NBL er aktuelt for klimatilpasning i planområdet? Sjekk planinitiativets beskrivelse av f.eks. risiko og sårbarhet eller planlagt bebyggelse, anlegg og andre tiltak.	Planinitiativet kan i noen tilfeller dekke dette, hvis det er en del av formålet med planen eller forslagsstiller har en tydelig idé/plan for prosjektet.		
1.1d <u>Planområdet og virkninger for omgivelsene</u> : Redegjør planinitiativet for forhold ved planområdet som kan påvirke hvilke NBL som er egnet for klimatilpasning? For eksempel landskap og terreng i planområdet og omkringliggende områder.			
1.1e <u>Konsekvensutredning og andre utredninger</u> : Redegjør planinitiativet for om planen krever konsekvensutredning, andre utredninger eller utarbeidelse av planprogram? For eksempel utredninger om lokale klimautfordringer, behov for klimatilpasning og aktuelle NBL.	Reguleringsplaner som kan få vesentlige virkninger for miljø og samfunn skal ha en konsekvensutredning.		
1.1f <u>Medvirkning</u> : Redegjør planinitiativet for hvordan medvirkningsprosesser skal gjennomføres knyttet til klimatilpasning og NBL?	Brukermedvirkning er en sentral del av å utvikle flerfunksjonelle og lokalt tilpassede NBL.		
1.2 <u>Utbyggingsvolum</u> : Er det planlagte utbyggingsvolumet så stort at det kan bli krevende å bevare, restaurere eller etablere NBL for klimatilpasning?	Det kan være aktuelt å vurdere utbyggingsvolumet, hvordan NBL kan brukes for å dekke flere behov, eller løsninger på bygninger (f.eks. grønne tak og vegger) dersom utbyggingsvolumet er stort.		
1.3 <u>Muligheter for NBL</u> : Kan arbeidet med reguleringsplanen åpne for muligheter til å etablere NBL i henhold til kommunens egne ambisjoner og strategier?	Reguleringsplanen bør sees i sammenheng med kommunens forvaltning av natur og økosystemer, inkludert klimatilpasning generelt i kommunen.		
Oppstartsmøte			
2.1 Punkt 2.1a – 2.1c nedenfor handler om relevante temaer som bør diskuteres i oppstartsmøtet basert på vurderingene av planinitiativet.	Ved oppstartsmøtet diskuteres forutsetningene for videre planarbeid og utforming av planforslaget. Dersom kommunen bruker mal for oppstartsmøte kan NBL for klimatilpasning legges inn som tema.		

2.1a Kommunens forventninger om at NBL blir vurdert for klimatilpasning i tråd med regelverk (f.eks. PBL og TEK17), SPR klima, kommuneplanen og andre kommunale planer.			
2.1b Behov for konsekvensutredninger eller andre utredninger om bestemte temaer relevant for NBL for klimatilpasning. For eksempel knyttet til ulike klimautfordringer eller naturmangfold.		For eksempel utredninger om planforslagenes konsekvenser ut fra forhold som havnivåstigning, naturfare knyttet til skred og flom, samt overvannshåndtering. Utredningene kan også handle om potensialet ved ulike avbøtende tiltak.	
Notater og kommentar til planinitiativet og oppstartsmøtet (fyll inn selv):			
Planprogram (hvis aktuelt)			
3.1 Blir kommunens forventninger til NBL og klimatilpasning fulgt opp i planprogrammet?	For reguleringsplaner som kan få vesentlige virkninger for miljø og samfunn, skal det utarbeides planprogram. Dette skal redegjøre for formålet med planarbeidet, planprosessen med frister, deltagere og medvirkning, hvilke alternativer som vil bli vurdert og behovet for utredninger. Forslag til planprogram skal sendes på offentlig høring. Flere av punktene for planinitiativet ovenfor (1.1) er også relevante for planprogrammet.		
3.2 Redegjør planprogrammet for nasjonale, regionale og lokale føringer for klimatilpasning og NBL? For eksempel bør det forklares hvordan planen skal følge opp SPR klima, inkludert føringen om NBL.		En oversikt over nasjonale føringer gis i Miljødirektoratets veileder: Hvordan ta hensyn til klimaendringer i plan, punkt 6 Vurdere naturbaserte løsninger	
3.3 Har forslagsstiller i planprogrammet vurdert om det er behov for å utrede temaer som klimatilpasning, naturmangfold eller grøntarealer?		Fylkesvise klimaprofiler: https://klimaservicesenter.no/kss/klimaprofiler/om	
Notater og kommentar til planprogrammet (fyll inn selv):			

Utredninger og planforslag Aktivitet	Hvorfor?	Relevante eksempler, dokumenter og verktøy	Vurdering
4 Utredninger og analyser			
4.1 Har forslagsstiller gjennomført de nødvendige utredningene og analysene som avtalt, særlig med tanke på NBL for klimatilpasning? Se også punkt 1.1 og 3.3 ovenfor.		For eksempel utredninger av skredfare, overvann- og flomfare eller naturmangfold.	
4.2 Vurder kvaliteten på utredningene, for eksempel kunnskapsgrunnlaget (inkl. feltundersøkelser), usikkerhet og mangler, planalternativer og i hvilken grad konsekvenser for natur og klimatilpasning er belyst.	Flere undersøkelser har de siste årene avdekket store mangler i utredninger av miljøkonsekvenser. ⁵	Veileder om konsekvensutredning for planer etter plan- og bygningsloven (KDD) Miljødirektoratets veileder M-1941 Konsekvensutredning av klima og miljø Forskrift om konsekvensutredninger, kap. 5	
4.3 Har planforslaget vurdert hensynet til klimatilpasning og hvordan dette skal ivaretas (f.eks. med NBL)?			
4.4 Har ROS-analysen vurdert om klimaendringer gir et endret risiko- og sårbarhetsbilde og hvilke konsekvenser dette får for området?	Eksisterende natur spiller en viktig rolle i å håndtere ulike klimautfordringer, og naturinngrep kan medføre en svekket evne til å håndtere disse utfordringene. Vær spesielt oppmerksom på risiko knyttet til: <ul style="list-style-type: none"> • ekstremvær (f.eks. styrtregn, hetebølger eller sterk vind) • urban flom • tørke og varmeøyer • naturfarer som flom erosjon og skred • natur- og verneområder inkludert vassdrag 		
4.5 Har områder med fare, risiko eller sårbarhet på grunn av klimaendringer blitt avsatt som hensynssone i plankartet?			
4.6 Er det foreslått avbøtende tiltak i ROS-analysen eller planforslaget?	Restaurering av natur, sikring av flomsoner langs vassdrag og sjø, trær i	Forslag til NBL for ulike klimautfordringer gis i Miljødirektoratets veiledning Døme på	

⁵ <https://www.miljodirektoratet.no/aktuelt/nyheter/2024/oktober-2024/nye-utgreiingskrav-skal-forebygge-naturtap/>

	byen og naturbaserte overvannstiltak kan være relevante avbøtende tiltak.	naturbaserte løsninger.	
Notater og kommentar til utredninger og analyser (fyll inn selv):			
5 Avklaring om NBL har blitt vurdert			
5.1 Har forslagsstiller fulgt opp det som eventuelt ble avtalt/vurdert i oppstartsfasen angående NBL for klimatilpasning?			
5.2 Har forslagsstiller utarbeidet reguleringsbestemmelser og plankart med NBL for klimatilpasning i tråd med planbeskrivelsen, utredninger, KPA og SPR klima? Dersom dette mangler, bør det bemerkes og etterspørres.	Plankart og reguleringsbestemmelser er juridisk bindende dokumenter. For eksempel illustrasjoner eller formingsveileder kan også gjøres juridisk bindende gjennom reguleringsbestemmelser.		
6 Dersom NBL har blitt foreslått som løsning			
6.1 Er alle relevante klimautfordringer adressert med NBL?	I en evaluering av naturbaserte løsninger i kommunale planer i fire utvalgte kommuner, ble det avdekket at NBL hovedsakelig ble vurdert for overvannshåndtering og flom, men ikke andre effekter av klimaendringer som havnivåstigning, stormflo, vind og tørke.		
6.2 Er løsningene plassert på en hensiktsmessig måte? Sjekk planbeskrivelse og plankart. Kartene bør også vise områder som eventuelt er spesielt utsatt for naturfarer og overvann.	Dersom NBL er foreslått, bør kommunen vurdere om kvaliteten på de foreslåtte løsningene er god nok og om de er egnet for lokale forhold.		
6.3 Har det blitt satt av tilstrekkelige areal til utfordringene løsningene skal bidra til å håndtere? Sjekk planbeskrivelse og plankart, inkludert arealformål og hensynssoner.		Løsningene kan sikres blant annet gjennom arealformål og hensynssoner. Eksempelvis flomveier, flomsoner og kantvegetasjon langs vassdrag og sjø, skog som vern mot ras og skred, naturbaserte overvannstiltak. Se liste over aktuelle NBL i Miljødirektoratets veileder: Døme på naturbaserte løsninger	

6.4 Er de fysiske forholdene i området egnet for de foreslåtte løsningene (f.eks. grunnforhold eller sammenhengen med nærliggende områder)?	<p>Dette gjelder særlig ved restaurering eller etablering av NBL. For eksempel kan det være at løsninger som baserer seg på infiltrasjon ikke egner seg der det er grunnfjell rett under bakken. I slike tilfeller kan det være andre NBL som egner seg bedre.</p>		
6.5 Har forslagsstiller vurdert hvordan tiltaket vil fungere gjennom alle årstider tilpasset lokalt klima?			
6.6 Har løsningenes påvirkning på biologisk mangfold blitt vurdert, og er løsningene utformet med hensyn til dette?	<p>Velg planter, gjerne stedegne, som bidrar til biologisk mangfold. Unngå skadelige fremmedarter. Løsninger i våtmark bør tilrettelegge for fugler, pollinatorer, amfibier, fisk og andre vannlevende organismer.</p>		
6.7 Har løsningenes nytte for folkehelsen blitt vurdert, og tar løsningene hensyn til dette uten å gå på bekostning av funksjon og biologisk mangfold?	<p>NBL skal per definisjon bidra til menneskers velvære, og er en viktig strategi for å bidra til rekreasjon, fysisk aktivitet, mental helse og bedre nærmiljø. NBL kan derfor ses i sammenheng med folkehelsearbeidet.</p>		
6.8 Inneholder planforslaget informasjon og illustrasjoner av løsningenes konsekvenser og positive effekter for naboer og nærområdet?			
6.9 <u>Bestemmelser</u> : Er løsningene (inkl. omfang og plassering) juridisk sikret gjennom bestemmelser og plankart eller kun omtalt som uforpliktende løsninger? Punkt 6.9a – 6.9g nedenfor omhandler aspekter som er særlig relevant å sikre gjennom bestemmelser.	<p>Vurder om reguleringsbestemmelsene gir tilstrekkelig tydelige føringer som sikrer at klimautfordringene må adresseres med NBL.</p>	<p>Se også Rogaland fylkeskommunes sjekkliste for overvannshåndtering.</p>	
6.9a Sikrer bestemmelser at natur blir <u>bevart</u> for å håndtere de ulike klimautfordringene?		<p>Se rapporten «Naturbaserte løsninger i kommunale planer» (kap. 4) for eksempler på bestemmelser om terrenginngrep, friområder, grøntstruktur, utomhusplan, bruk og vern av vann og vassdrag, blågrønn faktor og vegetasjon.</p>	
6.9b Sikrer bestemmelser at natur blir <u>restaurert</u> for å håndtere de ulike klimautfordringene?		<p>Se rapporten «Naturbaserte løsninger i kommunale planer» (kap. 4) for eksempler på bestemmelser om naturmangfold, og bruk og</p>	

		vern av vann og vassdrag.	
6.9c Sikrer bestemmelser at natur blir <u>etablert</u> for å håndtere de ulike klimautfordringene?		Se rapporten « Naturbaserte løsninger i kommunale planer » (kap. 4) for eksempler på bestemmelser om naturmangfold, overvann, utomhusplan, uteoppholdsareal, klima, blågrønn faktor og vegetasjon.	
6.9e Sikrer bestemmelser at løsningene har positive effekter for biologisk mangfold?	NBL skal per definisjon bidra til positive effekter for naturmangfold.	Se rapporten « Naturbaserte løsninger i kommunale planer » (kap. 4) for eksempler på bestemmelser om vegetasjon, naturmangfold eller uteoppholdsareal som sier noe om valg av arter og ivaretagelse av naturmangfold.	
6.9f Sikrer bestemmelser at løsningene har positive effekter for mennesker og <u>folkehelse</u> ?	NBL skal per definisjon bidra til menneskers velvære, og legge til rette for rekreasjon, fysisk aktivitet, mental helse og bedre nærmiljø.	Se rapporten « Naturbaserte løsninger i kommunale planer » (kap. 4) for eksempel på en områderegulering fra Stavanger (plan 2760) som spesifiserer at løsningene skal ha høy estetisk kvalitet.	
6.9g Sikrer bestemmelser funksjonen til de naturbaserte løsningene, slik at de er egnet til å håndtere klimautfordringene de skal bidra til å håndtere?		Se rapporten « Naturbaserte løsninger i kommunale planer » (kap. 4) for flere eksempler på bestemmelser som viser til at løsningene skal være gode (og spesifiserer noe), i tråd med VA-rammeplan eller formingsveileder, eller at det er krav til ytterligere detaljering i byggesak.	
6.10 Har det blitt vurdert å innføre retningslinjer for særlige drifts- og skjøtselstiltak av løsningene? Dette gjelder kun områder kommunen forvalter.	Det er anledning til å legge inn <i>retningslinjer</i> for særlige drifts- og skjøtselstiltak innenfor arealformål grønnstruktur, LNFR og bruk og vern av sjø og vassdrag (jf. pbl §12-7 nr. 9) for å gi instruksjoner om hvordan kommunen bør ivareta og forvalte områder de har ansvar for, ifølge KDDs veileder for reguleringsplaner. Sektorlovgivning har også betydning for hvilke retningslinjer man kan innføre.	Kommunal- og distriktsdepartementets veileder for reguleringsplaner , kap. 6.5.9 Drifts- og skjøtselstiltak.	

7 Dersom NBL ikke er inkludert i planen			
7.1 Har forslagsstiller begrunnet hvorfor NBL er valgt bort?	SPR klima (kap. 5.3 siste ledd) sier at man skal begrunne hvorfor NBL er valgt bort, dersom det er tilfelle.		
7.2 Hvis planforslaget utelukker NBL for klimatilpasning - vurder om årsakene som oppgis er legitime eller i konflikt med gjeldende kommuneplan eller andre planer. Kunne eller burde man likevel valgt NBL, eller finnes det andre NBL enn de som er vurdert som kan egne seg?			
7.3 Er det grøntarealer eller andre arealer som kunne blitt vurdert for NBL? For eksempel bevare, restaurere eller etablere natur og grøntarealer. Se særlig på plankartet.			
Notater og kommentar til planforslaget (<i>fill inn selv</i>):			
Planbehandling	Hvorfor?	Relevante eksempler, dokumenter og verktøy	Vurdering
8.1 Er NBL for klimatilpasning tydelig kommunisert og visualisert som en del av planforslaget slik at det er mulig å gi gode innspill?			
8.2 Høringsinnspill kan etterspørre eller bemerke flere forhold ved planforslaget som er relevant for NBL for klimatilpasning. Det kan også komme innsigelser ved avvik fra SPR klima. Se punkt 8.1a – 8.1c nedenfor for eksempler på høringsinnspill som bør følges opp.	I denne fasen skal kommunen ta stilling til alle innspill og vurdere om det er behov for endringer eller ytterligere analyser for å sikre naturbasert klimatilpasning, eventuelt begrunne hvorfor kommunen har valgt bort NBL for klimatilpasning (helt eller delvis).	Se mer om innsigelse knyttet til kommunens oppfølging av SPR klima i rundskriv T-2/16 fra Klima- og miljødepartementet	
8.2a Høringsinnspill kan bemerke dersom det er mangler i kunnskapsgrunnlaget om klimatilpasning og natur som bør adresseres ved behandlingen av planen. <i>Vurder hvordan dette skal følges opp i planbehandlingen.</i>			
8.2b Høringsinnspill kan etterspørre at NBL for klimatilpasning vurderes, enten generelt eller for flere klimautfordringer. <i>Vurder hvordan dette skal tas til etterretning/orientering.</i>	Høringsinnspillene må kommenteres i den politiske behandlingen av saken og skal være med i planbeskrivelsen.		

8.2c Høringsinnspill kan bemerke manglende sikring av de foreslåtte naturbaserte løsningene gjennom arealformål og hensynssoner i plankart, bestemmelser eller retningslinjer. Vurder hvordan dette skal tas til etterretning/orientering.			
Notater og kommentar til planbehandlingen (fyll inn selv):			
Oppfølging av reguleringsplan i byggesak			
<p>Selv om reguleringsplanen inneholder konkrete forslag til NBL, kan det ofte glippe i gjennomføringsfasen. Det er derfor viktig at kommunen har en plan for å følge opp gjennomføringen av NBL i tråd med reguleringsplanen.</p> <p>Denne sjekklisten omfatter i utgangspunktet ikke byggesak. Vi inkluderer likevel følgende punkter for vurdering i denne fasen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • om byggesøknaden har fulgt opp alle føringer i reguleringsplanen om NBL for klimatilpasning • kontroll av byggeprosjektet for å se til at NBL har blitt etablert i tråd med reguleringsplanen • om drifts- og vedlikeholdsansvar er avklart <p>Se Veiledning om byggesak § 8-1. Ferdigstillelse av tiltak</p>			

Referanser og nyttige ressurser

Regelverk og føringer	Lenke
Plan- og bygningsloven	https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2008-06-27-71
Lovkommentar til plandelen av plan- og bygningsloven (2022)	https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/lovkommentar-til-plandelen-av-plan-og-bygningsloven-2022/id2904210/
Byggteknisk forskrift (TEK17)	https://lovdata.no/forskrift/2017-06-19-840
Statlige planretningslinjer for klima og energi	https://lovdata.no/forskrift/2024-12-20-3359
Rundskriv (T-2/16): Nasjonale og vesentlige regionale interesser på miljøområdet – klargjøring av miljøforvaltningens innsigelsespraksis	https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nasjonale-og-vesentlige-regionale-interesser-pa-miljoomradet--klargjoring-av-miljoforvaltningens-innsigelsespraksis/id2504971/

Veiledere for planlegging	Aktør	Lenke
Kunnskapsgrunnlaget i planlegging	KDD	https://www.regjeringen.no/no/tema/plan-bygg-og-eiendom/plan_bygningsloven/planlegging/plansystem_prosess/kunnskapsgrunnlaget_plan/id2836179/
Konsekvensutredning for planer etter plan- og bygningsloven	KDD	https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/veileder-om-konsekvensutredning-for-planer-etter-plan-og-bygningsloven/id2864622/
Kommunal planstrategi - kommunestyrets redskap for å prioritere planoppgaver	KDD	https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/kommunal-planstrategi/id3055721/
Enkel planlegging: Kom i gang med kommunal planstrategi	Distriktssenteret	https://enkelplanlegging.distriktssenteret.no/kommunal-planstrategi
Reguleringsplan	KDD	https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/reguleringsplan/id2928063/
Arealregnskap i kommuneplan	KDD	https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/arealregnskap-i-kommuneplan/id3017913/
Interkommunalt samarbeid	KDD	https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/veileder-om-interkommunalt-samarbeid/id2998121/
Veiledning om byggesak: §8-1. Fedigstillelse av tiltak	Direktoratet for byggkvalitet	https://www.dibk.no/regelverk/sak/2/8/8-1

Veiledere for NBL og klimatilpasning	Aktør	Lenke
Vurdere naturbaserte løsninger	Miljødirektoratet	https://www.miljodirektoratet.no/ansvarsomrader/klima/for-myndigheter/klimatilpasning/veiledning-til-statlige-planretningslinjer-for-klimatilpasning/vurdere-naturbaserte-losninger/
Døme på naturbaserte løsninger	Miljødirektoratet	https://www.miljodirektoratet.no/ansvarsomrader/klima/for-myndigheter/klimatilpasning/dome-pa-naturbaserte-loysingar/
Nordic Guidance for Nature-based Solutions	NINA m.fl. på oppdrag for Nordisk ministerråd	https://nbsguide.org/
Konsekvensutredninger av klima og miljø (M-1941)	Miljødirektoratet	https://www.miljodirektoratet.no/ansvarsomrader/overvaking-arealplanlegging/arealplanlegging/konsekvensutredninger/
Naturmangfold i arealplanlegging	Miljødirektoratet	https://www.miljodirektoratet.no/ansvarsomrader/overvaking-arealplanlegging/arealplanlegging/miljohensyn-arealplanlegging/naturmangfold/
Kommunedelplaner for naturmangfold	Miljødirektoratet	https://www.miljodirektoratet.no/ansvarsomrader/overvaking-arealplanlegging/arealplanlegging/miljohensyn-arealplanlegging/naturmangfold/kommunedelplaner-for-naturmangfold/
Sammenhengende naturområder i arealplanlegging	Miljødirektoratet	https://www.miljodirektoratet.no/ansvarsomrader/overvaking-arealplanlegging/arealplanlegging/miljohensyn-arealplanlegging/naturmangfold/sammenhengende-naturomrader-i-arealplanlegging/
Naturkartlegging	Miljødirektoratet	https://www.miljodirektoratet.no/ansvarsomrader/overvaking-arealplanlegging/naturkartlegging/

Rapporter, eksempler og verktøy	Aktør	Lenke
Naturbaserte løsninger i kommunale planer	NIVA, NMBU	https://www.miljodirektoratet.no/publikasjoner/2024/mars-2024/naturbaserte-losninger-i-kommunale-planer/
Sjekkliste overvannshåndtering – Vurdering av naturbaserte løsninger for klimatilpasning i reguleringsplaner	Rogaland fylkeskommune	https://www.rogfk.no/vare-tjenester/natur-klima-og-miljo/klima-og-miljo/klimatilpasning/naturbaserte-losninger-for-klimatilpasning/
Gode eksempler på konsekvensutredning av kommuneplanens arealdel	Menon Economics, SWECO	https://menon.no/prosjekter/gode-eksempler-pa-konsekvensutredning-kommuneplanens-arealdel
Blå og grønne verdier i Lillestrøm kommune - Temakart for arealplanlegging og arealforvaltning	NIBIO	https://nibio.brage.unit.no/nibio-xmlui/handle/11250/3153045
Bærekraftsanalyse av klimatilpasningstiltak	SINTEF m.fl.	https://www.sintef.no/prosjekter/2022/barekraftsanalyse-av-klimatilpasningstiltak/
Klimaprofilene – et kunnskapsgrunnlag for klimatilpasning	Norsk klimaservicesenter	https://klimaservicesenter.no/kss/klimaprofiler/om
Interkommunale samarbeid på avløpsområdet	Menon Economics m.fl.	https://www.miljodirektoratet.no/publikasjoner/2024/mars-2024/interkommunale-samarbeid-pa-avlopsområdet/
Naturstrategi for Bergen	Bergen kommune	https://www.bergen.kommune.no/api/rest/filer/V19396370
Kommunedelplan for overvann 2019-2029	Bergen kommune	https://www.bergen.kommune.no/innbyggerhjelpen/planer-bygg-og-eiendom/planer/temaplan/hovedplaner-for-vann-og-avlop-slik-vil-vi-sikre-rent-vann-til-folk-og-fjord/#3
Grønn plan: Temaplan for grønnstruktur, naturmangfold og friluftsliv	Stavanger kommune	https://www.stavanger.kommune.no/samfunnsutvikling/planer/temaplaner/gronn-plan-kort-fortalt/
Grønn strategi: Klimastrategi for Bergen	Bergen kommune	https://www.bergen.kommune.no/styringsdokument/9938788